

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-57>

Назар ЗАДОРЖНИЙ,

orcid.org/0000-0002-2524-6395

*молодший науковий співробітник науково-дослідного сектору
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна),*

аспірант

*Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) toftain@gmail.com*

Антоніна БОЙЧУК,

orcid.org/0000-0001-5401-8343

*молодша наукова співробітниця науково-дослідного сектору
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) art_science@ukr.net*

**ВІЗІЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗАКОРДОННИХ ПЕРІОДИЧНИХ
ВИДАННЯХ (2013–2017)**

**(РЕЦ.: ОФІЦИНСЬКИЙ Ю. «СУЧАСНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА»
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ “THE NEW YORK TIMES” 2013–2017 РОКІВ).
УЖГОРОД: РІК-У, 2018. 312 С.)¹**

**THE VISION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN FOREIGN PERIODICALS
(2013–2017)**

**(EDITOR: Y. OFITSYNSKYI “THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR”
(BASED ON THE MATERIALS OF THE NEWSPAPER “THE NEW YORK TIMES”
2013–2017). UZHGOROD: RIK-U, 2018. 312 P.)**

У 2018 р. почала світ монографія молодого дослідника Юрія Офіцинського «Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети “The New York Times” 2013–2017 років)». Актуальність вивчення питання російсько-української війни відразу визначило поле наукових пошуків автора. Юрій Офіцинський цілком закономірно розглядає її у контексті глобальних викликів і загроз та довгострокових наслідків для всіх країн західної цивілізації. Науковим консультантом цієї праці виступив доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, голова Національної спілки краєзнавців України Олександр Петрович Реєнт.

Попри досить широкий інтерес до цієї теми та активне її вивчення ученими-гуманітаріями, проблемних питань, які потребують вивчення залишається досить багато. Наукова новизна за визначенням Юрія Офіцинського полягає у введенні до наукового обігу нового масиву оприлюдне-

них джерел та вивіреніх інтерпретацій багатьма мовами (впершу чергу англомовних). Основною джерельною базою вивчення обраної теми стали впершу чергу матеріали щоденної газети “The New York Times”. Зокрема, автор проаналізував 401 публікацію (с. 14). У цій газеті практично в режимі реального часу відображено ставлення до подій лідерів ЄС і США, редакційної колегії, науковців, політичних і військових діячів, які давали інтерв'ю журналістам видання.

Саме тому автор ставить собі чітку мету (реконструювати процес розгортання і перебігу російської агресії в Україні (лютий 2014 – грудень 2017 рр.) через факти й оцінки наведені на шпальтах газети “The New York Times”) та завдання, визначає об'єкт і предмет дослідження (вивчити передумови, причини, привід, рушійні сили, хід подій, наслідки російської агресії в українські регіони Крим і Донбас (лютий 2014 – грудень 2017 рр.) та її сприйняття міжнародною спільнотою крізь призму публікацій “The New York Times”), обґрунтовує географічні (територія України в сучасних державних кордонах включно

¹ Офіцинський Ю. «Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети “The New York Times” 2013–2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.

з Кримським півостровом, окупованим й анексованим Росією в березні 2014 р.), хронологічні рамки (від початку Революції гідності в листопаді 2013 р., спровокованої антиєвроінтеграційним тиском Росії на вище керівництво України, і до грудня 2017 р.) (с. 234).

Робота складається із вступу, п'яти розділів, 21 підрозділу, висновків (с. 232–238), джерел (с. 239–286), додатків (с. 287–302) та покажчика ілюстрацій (с. 303).

У першому розділі «Сучасна війна Росії проти України: історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти» (1.1. Характеристика джерельної бази; 1.2. Здобутки вітчизняної історіографії; 1.3. Праці зарубіжних дослідників; 1.4. Російські наукові інтєпретації; 1.5. Історико-теоретичні підходи) автор проаналізував масив джерел: офіційні документи, спогади, свідчення, публіцистика літописного формату (різними мовами) (с. 17–86). Грунтовний аналіз дозволив стверджувати про чітке відображення цілком адекватної правової та політичної кваліфікації у міжнародних документах суті сучасної війни Росії проти України, яка пройшла умовні три фази: спробу мирного поневолення (перервала Революція гідності), незаконну анексію Кримського півострова, гібридне вторгнення (інтервенція) на Донбас (с. 41).

Впершу чергу відзначає Ю. Офіцинський і якісні досягнення сучасної української історіографії на різних рівнях (науковому, науково-популярному, навчальному), з урахуванням міждисциплінарних досягнень і всіх видів наукових комунікацій: форуми з обміном ідеями та підходами, діяльність наукових інституцій, експертно-аналітичне реагування, планомірне ведення досліджень на всіх рівнях історичного пізнання (реконструктивному, емпіричному, історико-теоретичному) (с. 57).

З іншого боку зарубіжну історіографію історії сучасної російсько-української війни визначають дві парадигмальні лінії: проукраїнська (заснована на цивілізаційних і міжнародно-правових цінностях) й проросійська (базується на світоглядних маніпуляціях та спекуляціях). При цьому переважна частина зарубіжних учених усвідомлюють, що Росія прагне ліквідувати Українську державу, спричинивши деструкцію (яку означають термінами «конфлікт», «криза», «агресія», «інтервенція», «війна») та несе за це повну відповідальність (с. 85).

У російській історіографії Ю. Офіцинський виділяє дві течії: офіційно-пропагандистську, просякнуту великодержавним духом (оперують

традиційними аргументами антизахідництва, «збирання земель» на уявних просторах «руського міра», а Україну бачать російським сателітом і зменшеною територіально, без Кримського півострова) та об'єктивно-реалістичну з антиімперіалістичним спрямуванням (спростовують офіційні твердження про «внутрішній конфлікт», «громадянську війну» в Україні, показують справжню сутність російської агресії, наголошують на праві Української держави вибирати магістральний шлях розвитку на засадах норм і цінностей об'єднаної Європи (с. 85, 233).

Характеризуючи історико-теоретичні підходи автор також виокремлює понятійний апарат: «неконвенційна війна», «нерегулярна війна», «змішана війна», «гібридна війна». Цілком законним є поєднання в одну логічну поетапну лінію Революції гідності, анексію Криму, «ДНР» і «ЛНР», які є послідовними етапами збройної боротьби Росії проти України у прихованій та відкритій формах (міжнародно-правові норми і цінності дають змогу визначити, що головні дійові особи є антиподами: агресор Росія і жертва Україна) (с. 84).

У другому розділі «Революція гідності (листопад 2013 – лютий 2014 рр.)» (2.1. Початок революції. 21–29 листопада 2013 р.; 2.2. Політична радикалізація. 30 листопада 2013 – 18 січня 2014 рр.; 2.3. Революційне повстання. 19 січня – 22 лютого 2014 р.) розкрито причини, хід та наслідки Революції гідності (с. 87–113).

Юрій Офіцинський виокремлює (проаналізувавши 53 публікації із “The New York Times”) три основні етапи у перебігу Революції гідності: початок (21–29 листопада 2013 р. – мирні протести, головним чином у столиці – м. Київ), радикалізація (30 листопада 2013 – 18 січня 2014 рр. – розгін мирних зібрань на Майдані Незалежності в Києві та політична радикалізація всієї України), повстання (19 січня – 22 лютого 2014 р. – криваве протистояння і народне повстання в Києві, низці обласних центрів і великих міст) (с. 91).

Виокремлюються і основні причини трагічного завершення Революції гідності: відмова тогочасного керівництва України підписати Угоду про асоціацію з ЄС; зачистка Майдану Незалежності в ніч на 30 листопада 2013 р.; спроба розігнати мирних мітингувальників 11 грудня; організація антимайданів; угода з Росією про фінансову допомогу від 17 грудня; ухвалення «законів про диктатуру» 16 січня 2014 р.; загибель протестувальників від вогнепальних поранень на вулиці Грушевського і смс-повідомлення про реєстрацію присутніх там осіб як учасників масових заворушень; необгрун-

товані арешти активістів, їх викрадення, катування і вбивство; штурм Майдану 18–19 лютого; активне використання міліцією вогнепальної зброї; дії снайперів. Саме такими діями тоді чинна влада остаточно дискредитувала себе не тільки серед громадян України, але й в очах міжнародної спільноти (с. 112–113, 234).

Не випадково автор відзначає, що у той період було й багато «вперше» – вперше співробітники правоохоронних органів стріляли в мирних співвітчизників із травматичної зброї; вперше в політичній історії України було використано водомети; вперше в Києві виникли вогняні барикади, а журналісти одягли бронежилети і стали постійною мішенню для міліції; вперше масове відстоювання прав і свобод, національних інтересів проходило під прапорами Євросоюзу (с. 113).

У третьому розділі «Початок російського вторгнення в Україну» (3.1. Джерела, дискусії, періодизація; 3.2. Диверсії у Кримській автономії та Севастополі 20–28 лютого 2014 р.; 3.3. Окупація Кримського півострова 1–15 березня 2014 р.; 3.4. Анексія Криму 16–21 березня 2014 р. та її наслідки) розглядаються особливості початкового етапу російсько-української війни (с. 114–151). У цьому розділі до аналізу автор залучив не тільки матеріали із “The New York Times”, але й “The Wall Street Journal”, “The Washington Post”, британські “The Guardian”, “The Daily Mail”, іспанські “El Mundo”, “El País”, німецька “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, французька “Le Figaro”, швейцарська “Le Temps” та ін. При цьому він виділив три етапи російської агресії щодо українського Криму: 1) 20–28 лютого – поява російських військовослужбовців (т.зв. «зелені чоловічки», «самооборона Криму») розосередження, захоплення адміністративних будівель, заміна регіональної влади; 2) 1–15 березня – захоплення або заблокування військових баз і стратегічних об’єктів; 3) 16–21 березня – проведення незаконних референдумів (не визнаних ООН) та оформлення анексії (с. 120).

Наголошує Ю. Офіцинський і на тому, що міжнародні спільнота та інституції відразу кваліфікували дії Російської Федерації щодо України у 2014 р. як акт агресії та ввели санкції (хоча й спрямовані на конкретних осіб, а не на галузі економіки), висловились за територіальну цілісність України (сфальсифікований референдум про приєднання півострова до Росії у світі визнали незаконним ще до його початку). Однак реальна слабкість світової системи безпеки дозволила президенту Російської Федерації В. Путіну провести «кримську операцію». З іншого боку військова

операція Росії й підірвала повагу до США, НАТО, ЄС як гарантів стабільного світопорядку (с. 235).

Четвертий розділ «Розгортання російської агресії в український Донбас» (4.1. Руїнування правопорядку. 1 березня – 21 квітня 2014 р.; 4.2. Посилення антитерористичної операції. 22 квітня – 17 червня 2014 р.; 4.3. Мирний план П. Порошенка 18 червня 2014 р.; 4.4. Збиття малайзійського лайнера 17 липня 2014 р.; 4.5. Російський гуманітарний конвой 12–23 серпня 2014 р.; 4.6. Поразки українських військ. 24 серпня – 4 вересня 2014 р.) розкриває хід другого етапу російсько-української війни (с. 152–194).

Проаналізувавши експертний та фактологічний матеріал із “The New York Times” Ю. Офіцинський виділив три періоди: 1) весна 2014 р. – провокування збройного конфлікту (проросійські протести, інтенсивні міжнародні дипломатичні зусилля для стримування прихованої російської агресії на український Донбас, руїнування правопорядку, початок антитерористичної операції тощо); 2) літо 2014 р. – розгортання російської агресії (посилення антитерористичної операції, мирний план новообраного президента П. Порошенка, роздмухування Москвою нової «гарячої точки» світового масштабу, відновлення військової кампанії, збиття росіянами малайзійського лайнера, російський гуманітарний конвой, поразки українських військ); 3) вересень 2014 – грудень 2017 рр. – мінімізація воєнних дій під міжнародним тиском (підписання у білоруській столиці м. Мінськ двох мирних угод між Україною, Росією та її квазідержавними утвореннями «ДНР» і «ЛНР» за міжнародного посередництва) (с. 235).

Погоджуємося із думкою автора, що Росія скористалася як політичною кризою в Україні (після втечі президента В. Януковича), певними симпатіями мешканців Донбасу (маргіналізмі та ностальгії за радянським минулим), так і незадовільним загальним станом оборонних структур в Україні. І не випадково автор наголошує, що Україні перешкождали ефективно протистояти Росії такі внутрішні чинники: некомпетентність і зрадництво серед командного складу Збройних сил (в оборонних відомствах України були російські інформатори, проросійські керівники); слабе логістичне і матеріально-технічне забезпечення армії (не було достатньо зброї, обладнання, пального для техніки); повільний хід важливих інституційних і галузевих реформ у державі; недостатня інформаційно-просвітницька активність усередині країни і за кордоном. Зовнішніми несприятливими факторами були: невиконання країнами-гарантами зобов’язань за Будапештським меморандумом;

неефективні санкції проти Росії з боку впливових держав; відсутність в ООН дієвого механізму протидії порушенням міжнародного права Росією, що наділена правом вето у Раді безпеки. Позитивним наслідком війни стало поступове підвищення боєздатності української армії завдяки досвіду запеклих боїв із підступним ворогом (с. 236).

Навіть попри все Україна у серпні 2014 р. наблизилася до повної перемоги над «ДНР» і «ЛНР» з використанням обмежених військових і поліцейських ресурсів. Однак Росія прямим втручанням зупинила успішний наступ українських військ і поклала початок «замороженому конфлікту», щоб у такий спосіб втримати всю Україну як свого сателіта. Маріонеткові квазідержави «ДНР» і «ЛНР», утворені на частині території України з виходом до кордону з Росією, існували за прямої російської підтримки і пограбування промислових потужностей та природних ресурсів (с. 137). США та ЄС за інспірований сепаратизм і приховане вторгнення поетапно запровадили санкції проти Росії та її колаборантів.

В результаті цієї зтяжної гібридної війни Росії на Донбасі українська нація отримала тяжкі демографічні наслідки. Станом на грудень 2017 р. офіційно нараховувалося понад 10 тис. загиблих, понад 20 тис. поранених, від 2 до 3,5 млн переміщених осіб. Хоча автор свідомий, що реальні цифри значно більші, але досі не верифіковані вченими (с. 236).

П'ятий розділ «*Військово-політична ситуація на Донбасі у вересні 2014 – грудні 2017 рр.*» (5.1. Укладення і крах першої Мінської угоди (5 вересня 2014 р.); 5.2. Мінськ-2 (12 лютого 2015 р.) та його наслідки; 5.3. Зусилля з припинення війни у 2016–2017 рр.) присвячений розгляду заходів спрямованих на завершення війни (с. 195–231). Так, аналізується підписана угода про припинення вогню 5 вересня 2014 р. між українською владою і представниками «ДНР» і «ЛНР» («Мінськ-1»), яка сприяла зменшенню інтенсивності російсько-української війни, але не припиняла її (с. 197). При цьому Росія відкинула перспективу мирного вирішення без впровадження автономності для квазіутворень «ДНР» і «ЛНР» в складі України.

Відтак 12 лютого 2015 р. була підписана друга угода (Мінськ-2), яка стала черговим кроком до встановлення миру на Донбасі. Погоджуємося із автором, що ці мирні угоди мали винятково характер тактичної паузи для всіх учасників, які намагалися уникнути геополітичної поразки. Російська Федерація прагнула тільки заморозити конфлікт, перетворити територію Донбасу на

«гарячу точку», а всю територію України федералізувати та включити до неї проросійські утворення «ДНР» і «ЛНР» (Україна та країни Заходу вимагали від Росії повернення частини окупованого Донбасу, з його подальшою реінтеграцією). В результаті у 2016–2017 рр. продовжувала тривати глобальна «посередницька війна» між країнами Заходу і Росією. Саме тому міжнародні відносини стали нагадувати новий етап Холодної війни (с. 212, 216). Оскільки керівництво РФ імітувало переговори, продовжуючи вести бойові дії на Донбасі, відправляючи власні регулярні військові підрозділи, незаконно переміщуючи зброю через кордон, надаючи фінансово-економічну підтримку своїм колаборантам. Тобто укладення двох Мінських угод не зупинило війну на Донбасі між Росією та Україною.

Висвітлюючи війну, журналісти газети “The New York Times” сформули враження, що США вдавалися до рішучіших заходів, ніж ЄС, зокрема завдяки нелетальній допомозі. Однак реальне надання Сполученими Штатами зброї Україні залишилися на рівні розмов. Проти такого кроку виступав ЄС і багато хто в самих США, наголошуючи, що це загострить ситуацію. Автор висновок, що у США бракувало проривних наступальних ініціатив щодо зупинки російської агресії, бо дипломатичні та санкційні заходи поступово вичерпувалися. Водночас ЄС і США виявилися неспроможними належно протистояти вторгненню Росії на Донбас, гібридній війні, порушенню Мінських угод і міжнародного права. Санкції завдавали збитків економіці Росії, проте були недостатніми для відновлення миру на сході України.

Юрій Офіцинський провів цікаві підрахунки зміни актуальності проблем збройної агресії Росії проти України у газеті “The New York Times”. Так, у 2014 р. було опубліковано 312 статей про війну на Донбасі, у 2015 р. – 136, 2016 р. – 20, 2017 р. – 14. Тобто можна чітко простежити як у кореспондентів газети знижувалася зацікавленість цією проблематикою (с. 40). Важливо, що молодий дослідник виокремлює перспективні напрямки дослідження, які він вбачає в усно-історичних студіях, поглибленому вивченні мемуаристики з проблематики сучасної російсько-української війни. Паралельно із подальшим джерелознавчим вивченням газети “The New York Times” та інших впливових медіа для підготовки цілісного дослідження.

Насамкінець зазначимо, що рецензовану працю вдало доповнює список використаних джерел і літератури (складається із 638 позицій), який автор

відповідно структурував сім груп: I. Першоджерела (медіапублікації), II. Офіційні документи і матеріали, III. Мемуари і публіцистика, IV. Енциклопедичні та довідкові видання, V. Аналітичні й експертні доповіді та звіти, VI. Збірки праць, монографії, підручники, посібники, статті, VII. Кваліфікаційні наукові роботи. Важливими є й вміщені наприкінці книги додатки. Зокрема, статті («Актуальні проблеми міжконфесійних відносин у сучасній Україні (за матеріалами газети “The New York Times”») (с. 287–296), «Війна на Донбасі 2014 року: спроба усноісторичного дослідження» (с. 297–302) та записане інтерв'ю (25 жовтня 2014 р.) із учасником АТО Іваном Івановичем Пилипчуком (1981 р. н., с. Мала Копаня Виноградівського району Закарпатської області), помічником гранатометника та командиром гармати.

Для кращого сприйняття і візуалізації положень дослідження підбрано ілюстративний матеріал, що розміщено в його тексті та відображено у прикінцевому покажчику (10 позицій).

Безумовно робота виглядає від наявності іменного та географічного покажчиків.

Варто наголосити, що рецензоване дослідження є прикладом ґрунтовного наукового аналізу досліджуваної проблеми, скрупульозного збирання та аналізу фактів, осмислення складних аспектів сучасної російсько-української війни.

Вважаємо, що рецензована монографія заслуговує на високу оцінку як ґрунтовне дослідження актуальних питань новітньої історії України та поза сумнівом, стане в нагоді дослідникам, викладачам і здобувачам вищої освіти, учителям та учням загальноосвітніх шкіл, громадським та політичним діячам, усім, хто цікавиться питаннями минулого та переважає за подальшу долю України. Наголосимо також, що зібраний у ній фактичний матеріал цілком можна використовувати при підготовці узагальнюючих праць з означеної проблеми. Бажаємо автору подальших творчих здобутків на науковій ниві.